

KAE-reis naar Turijn 2016

Door: Walter Kanning

De laatste jaren besteedt de KAE veel aandacht aan de 'maakindustrie' en ook deze reis stond in dat teken. Op woensdag 21 september vertrok de Kring van Amsterdamse Economen naar Turijn, de geboortestad van de beroemde econoom Piero Sraffa (1898-1983) (*Production of Commodities by Means of Commodities*).

Algemeen

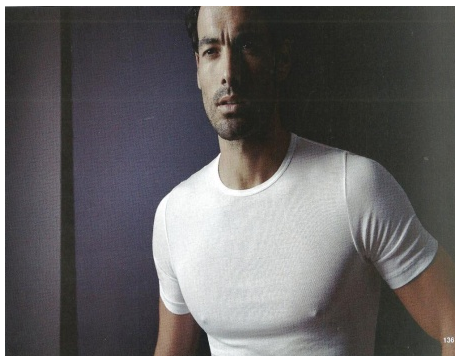
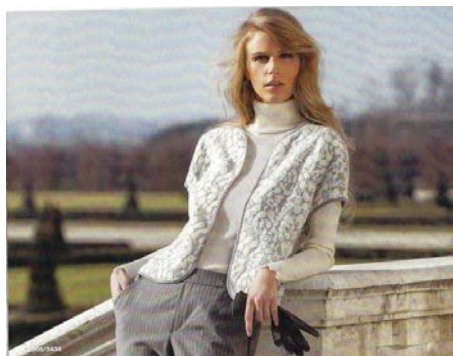
Het gebied Piëmont van Noord-Italië kent veel industriële nijverheid. Het is het meest ontwikkelde en productiefste gebied van Italië en omvat de *industriële driehoek* gevormd door de productiecentra van Milaan, Turijn en Genua. Het belangrijkste onderwerp van de politieke agenda over de laatste twintig jaar in Piëmont is het uitlokken en stimuleren van de regionale economie in het postindustriële tijdperk. Naast ICT (Olivetti te noorden van Turijn), industrie, techniek, handvaardigheid in textiel en materialen is Turijn ook de thuisbasis van de nationale radio- en televisieomroep, van Telecom Italia, van de creatieve en amusementssector. In termen van BBP (€ 125 miljard 8,5% van het BBP) is Piëmont de vijfde regio van het land. De regionale productiviteit ligt boven het Italiaanse gemiddelde en is in lijn met de productiviteit van bijvoorbeeld het Verenigd Koninkrijk en Duitsland. Het BBP per werker bedraagt € 62.980, hoewel het de laatste jaren aan het dalen is.

Onze onvolprezen organisator van de reis, Ada Vermeer, had contact gezocht met de Italiaanse Kamer van Koophandel. Samen hebben Ada en haar medeorganisator Erik Dirksen de volgende bedrijven uitgekozen:

- Oscalito (verfijnde onderkleding)
- La Perla (chocolade)
- Aurora (vulpennen)
- Martini & Rossi (vermouth)
- Pininfarina (design en ontwikkeling)

Oscalito

Bij aankomst op het vliegveld zagen we al een prachtige advertentie van Oscalito dat gespecialiseerd is in het ontwerpen, fabriceren en verkopen van vooral verfijnde damesonderkleding. Geleidelijk gaat het bedrijf ook over op verfijnde damesbovenkleding en herenonderkleding. Het balanstotaal van het bedrijf bedroeg per 31-12-2015 een kleine € 7 miljoen, de omzet vrijwel €10 miljoen. De totale personeelskosten over 2015 bedroegen een kleine € 3 miljoen, het bedrijf heeft zo'n 100 man personeel in dienst. De winst over het boekjaar was ruim € 73 duizend.

Het midden in een woongebied gevestigde familiebedrijf bestaat sedert 1936. Oscalito is een acroniem van de namen van de voorouders van onze vloeiend Engels sprekende rondleider, de zoon van de eigenaar. Hij stelde ons aan zijn ouders voor. Ook vertelde hij dat hij zijn werkzaamheden aan de universiteit van Turijn had stopgezet om het bestaan van het bedrijf van zijn ouders te kunnen voortzetten en daarmee ook de werkgelegenheid van mensen die er soms al meer dan dertig jaar werkten zeker te stellen. De werkgelegenheid van de

mensen en dus de sociale functie van deze onderneming ging onze rondleider zeer aan het hart. Ook wilde hij het bedrijf niet verplaatsen buiten Turijn omdat de mensen in de buurt wonen en anders dan verder zouden moeten reizen.

De verfijnde zeer elastische textiel wordt gemaakt met speciale garens op speciaal daartoe ontworpen (Duitse) machines die niet meer in de handel zijn en dus door het bedrijf zelf worden onderhouden. De productie werd overwegend gekenmerkt door arbeid met behulp van machines en geen massaproductie. Deze productiemethode gaat gepaard met een relatief hoge prijs. De producten van hoge kwaliteit zijn alleen al vanwege de prijs uitsluitend te verkopen in nichemarkten. Er werd geëxporteerd naar onder meer Frankrijk en met name Japan. Naar Nederland werd niet geëxporteerd! Hoewel handmatig werk, gecombineerd met machinaal werk, wat ouderwets kan overkomen, was de productie uitermate modern. Bijzonder hierbij is de garantie te vermelden dat producten met een weeffout konden worden teruggestuurd en zonder meer werden vervangen door een nieuw product. Binnen *Oscalito* was men dan in staat precies na te gaan wat de fout was, op welk tijdstip, op welke machine en met welke werknemer de fout was gemaakt. Met deze kennis kan het productieproces verder worden verbeterd.

De kring werd na afloop van de rondleiding uitstekend onthaald.

La Perla

Dit bedrijf bevond zich op loopafstand van het hotel. De productie vond buiten Turijn plaats en eigenlijk bestond het bedrijf uit een winkel met nog een kleine productieafdeling. Sergio Arzilli richtte het bedrijf in 1992 op met de productie van chocoladetruffels die algemeen hoog gewaardeerd werden vanwege de Piemonte'se smaak en kwaliteit. Ook ons gezelschap genoot van deze truffels.

De kwaliteit van de chocolade wordt mede gegarandeerd door een eigen cacaoplantage in Brazilië. De producten van La Perla worden niet alleen in Italië verkocht maar ook geëxporteerd naar bijvoorbeeld Dubai en Japan. De smaak van de producten wordt aangepast aan de afzetmarkt en voortdurend verbeterd. Niet alleen vond ons gezelschap de smaak uitstekend maar ook de verpakkingen zijn Italiaans mooi. De omzet bedraagt zo'n € 3 miljoen met 50 werknemers. De kleinschalige productie geschiedt grotendeels handmatig. Vergeleken met een volautomatisch productieproces kan het niet anders dat hier wordt geproduceerd voor nichemarkten die de prijs van het product kunnen dragen.

Onze rondleider sprak goed verstaanbaar Engels maar was duidelijk bezig zijn zinnen vanuit het Italiaans te vertalen wat een grappig effect gaf. Zijn verhaal over een container met chocoladeproducten die op het vliegveld in de zon waren blijven staan was leuk maar hoe de aansprakelijkheid met een belangrijke afnemer was geregeld, bleef in het ongewisse.

Aurora

Het (vul)pennenbedrijf *Aurora* ('dageraad') liet ook de combinatie zien van zorgvuldig handwerk dat werd uitgevoerd met behulp van machines. Het bedrijf was gevestigd op een

industrieterrein buiten Turijn. Onze rondleidsters spraken vloeiend Engels en een van hen had zelfs in de VS gewoond. Het bedrijf had een permanente tentoonstelling gevestigd in oorspronkelijk een klooster met het schrift en het schrijven door de eeuwen heen als centrale thema. Het was een genoegen de tentoonstelling te bezoeken. De tentoonstelling was gericht op de jeugd. Het leek ons een goede zet om de jeugd weer te interesseren in het schrijven met een pen en natuurlijk ook om interesse te trekken om mee te doen met de productie als werknemer.

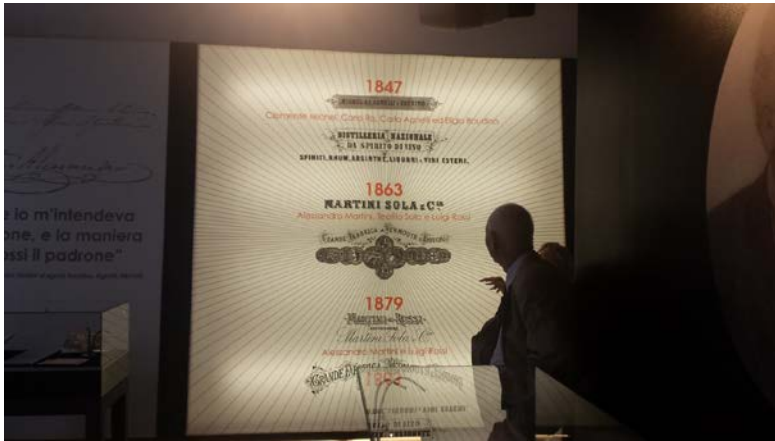
De vulpennen zijn prachtig om te zien en liggen goed in de hand. Het precisiewerk dat hierbij komt kijken in de productie, is ongelooflijk. Alle machines zijn gericht op een enkel onderdeel van de totstandkoming van de vulpen. Alleen al het ingraveren van de naam *Aurora* wordt handmatig verricht en is precisiewerk. Natuurlijk werd een bijzondere pen (met edelstenen) genoemd die in opdracht van een rijk individu uit een Arabisch land werd gemaakt. Ook hier bestond een garantieregeling. Een vulpen waar wat mee is kan worden teruggestuurd en wordt vervangen. *Aurora* kan dan zien wat er tijdens het productieproces is misgegaan en het productieproces zo nodig daarop aanpassen.

Bijzonder was de toespraak van de huidige eigenaar, die vloeiend Engels sprak en vele landen in de wereld had bezocht. Hij vertelde ons dat de omzet van Aurora € 11 miljoen was met 50 werknemers. Japan werd in het bijzonder genoemd als exportmarkt. Ook hier geldt dat het bewust niet kiezen voor een massaproduct leidt tot productie voor de nichemarkt, waar de combinatie van prijs en hoge kwaliteit kan worden gewaardeerd.

Martini & Rossi

Bij een bezoek aan Turijn mag natuurlijk een bezoek aan deze wereldberoemde vermoudfabriek niet ontbreken. Wie van de wat oudere generatie kent niet de wereldberoemde reclame van de Martini-Bianco uit de eerste James Bond film. Wij bezochten de tentoonstelling en niet de productie. De tentoonstelling gaf een historisch

overzicht van het gebruik van wijn door de eeuwen heen met daarin verweven de geschiedenis van het bedrijf zelf.

De truc van het bedrijf is wijnen zonder specifieke smaak van coöperaties op te kopen. Met behulp van kruiden maakt het bedrijf de specifieke Martinismaak. Onze rondleidster over de tentoonstelling mocht ons niet vertellen wat de omzet van het bedrijf is. Maar een ruwe schatting, afgeleid van het aantal vrachtwagens dat dagelijks het bedrijf verliet, door onze accountants leerde dat de omzet € 1,5 miljard/jaar was. Het aantal werknemers is onbekend. De huidige eigenaar van Martini is Bacardi LTD gevestigd op de Bahamas. Een twistpunt met het moederbedrijf betreft de winstmarges. Het moederbedrijf wil die omhoog hebben. Maar Martini vindt dat een hogere prijs leidt tot meer concurrentie met wijnen van naam wat juist kan leiden tot juist een lagere omzet door daling van de afzet. Resteren eventuele kostenverlaging.

De uitstekende lunch met diverse Martini's stemden velen positiever over Martini dan zij aanvankelijk waren. Hier dus massaproductie met een relatief lage prijs.

Pininfarina

Bij binnenkomst in de entreehal heb je de indruk dat je bij een automobielshow terecht bent gekomen. Hier staan prototypes van auto's tentoongesteld. *Pininfarina* is een ontwerp bureau en was een producent van autocarosserieën uit Turijn. Het bedrijf werd in 1930 opgericht door Battista 'Pinin' Farina. Verschillende grote automerken zoals Ferrari, Maserati, Alfa Romeo, Lancia, en Fiat maken gebruik van de diensten van Pininfarina.

In de grote ontvangstruimte naast de entree werd de kring ontvangen met een lezing door mannen met grote baarden en tatoeages die kennelijk hun creativiteit moesten onderstrepen. Er werken zo'n twintig mensen, al of niet in vaste dienst.

In 1893 werd Battista "Pinin" Farina geboren; de bijnaam 'Pinin' (ukkie) dankte hij aan het feit dat hij het tiende kind in het gezin was. Op elfjarige leeftijd begon hij te werken in het bedrijf van zijn broer, tot hij op in 1930 zijn eigen firma oprichtte: Carrozzeria Pinin Farina. Farina had een goede naam wat leidde tot samenwerking met de grote Italiaanse automerken Alfa Romeo, Lancia en Fiat. Vooral hun ontwerpen van Ferrarisportwagens zijn erg bekend. Er werd ook gewerkt voor Peugeot, BMW en Ford.

In de jaren 60 van de vorige eeuw was de firma toonaangevend met de trapeziumstijl, bij de de [Peugeot 404](#) en de Fiat 1800. Andere merken en ontwerpers volgden de strakke lijnen van deze modellen. Tijdens de jaren zeventig werd Pininfarina omgebouwd tot de industriële groep Pininfarina S.p.A. en werd R&D steeds belangrijker. Tegenwoordig echter ontwerpen automerken liever zelf wat onder meer te maken heeft met de herkenbaarheid van het interieur van hun product dat in overeenstemming moet zijn met het uiterlijk van de auto. Inmiddels ontwerpt Pininfarina niet meer alleen maar auto's. Ook de nieuwe hogesnelheidstrein V250 waarmee NS vanaf 2009 Amsterdam met Brussel zou gaan verbinden, is een ontwerp van het bedrijf alsmede de nieuwe luchthaven van Istanbul. In 2008 stond Pininfarina op de rand van een faillissement en werd door de banken gered. Pininfarina ging zich exclusief toeleggen op de productie van elektrische auto's. Het bedrijf komt in handen van de banken waarbij het aandeel van de familie wordt gereduceerd tot 4,5%.

In 2015 werd bekendgemaakt dat Pininfarina in Indiase handen komt, het Mahindra- conglomeraat. De twee bedrijven hebben al eerder samengewerkt bij de ontwikkeling van enkele automodellen. Pininfarina heeft de afgelopen tien jaar alleen maar verliezen geleden en zocht een financieel sterke partner. Om minder afhankelijk te zijn van de automobielenindustrie heeft Pininfarina al een aparte afdeling voor industriële ontwerpen opgezet. De overeenkomst met Mahindra werd in het eerste halfjaar van 2016 afgerond.

Tot slot

Het was een enerverende reis, waarbij soms met 'gevaar voor eigen leven' een te bezoeken onderneming werd bereikt. Maar wel een reis die zeer leerzaam was. Drie relatief kleine bedrijven die door te werken voor nichemarkten het hoofd boven water weten te houden. Een grootbedrijf onder druk gezet door het moederbedrijf en een ontwerp bureau dat teerde op oude glorie.

Tijdens onze aanwezigheid was het in de stad een drukte van belang. Straten vol kraampjes met lokale agrarische producten die ook nog eens heel lekker waren. Zoals gebruikelijk werd het educatieve deel van de reis afgerond met een stadswandeling.

Alle deelnemers maar vooral Ada en Erik kunnen terugzien op een geslaagde reis.